

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

## **Дело Илийков срещу България (Ilijkov v. Bulgaria no. 33977/96)**

**Решение от 26 юли 2001г.**

### **ПРОЦЕДУРАТА**

Началото на производството по разглеждането на жалбата (№ 33977/96) е поставено с депозирането ѝ пред Комисията, съгласно предишния чл.25 от Конвенцията, от жалбоподателя с българска националност П.И., на 24 октомври 1996г. Пред Съда жалбоподателят е представляван от Михаил Екимджиев, адвокат практикуващ в гр.Пловдив. Българското Правителство ("Правителството") е представлявано от г-жа Г.Самарас от Министерство на правосъдието.

### **ФАКТИТЕ**

#### **I. Обстоятелствата по делото.**

А.Наказателно производство.

На 4 октомври 1993 г. жалбоподателят е арестуван по обвинение в документна измама, във връзка с наказателно производство, образувано на 10 септември 1993г. Според обвинението жалбоподателят, в съучастие с митнически служител и две други лица, е изготвил фалшива митническа декларация, удостоверяваща фиктивен експорт на цигари, които в действителност са продадени на вътрешния пазар. На базата на декларация с невярно съдържание, жалбоподателят е получил възстановяване на данъчен кредит за акциз. Общата получена сума, за която жалбоподателят е обвинен (вж. по-долу параграф 33) възлиза на 15 230 400 стари български лева, които по това време се равняват на 3 000 френски франка). Срещу него са повдигнати обвинения по чл.212, ал.4 от Наказателния кодекс, който предвижда наказание лишаване от свобода от десет до двадесет години. Предварителното производство приключва на 5 април 1994 г., когато обвинителният акт е внесен в Пловдивски

Окръжен съд.

Първото заседание по делото се провежда на 12 и 13 май 1994 г. Изслушани са петимата обвиняеми и няколко свидетели, след което Съдът отлага делото за събиране на допълнителни доказателства, поискани от страните. В периода 13 май 1994 г. - 19 април 1995 г. са проведени три съдебни заседания, които се отлагат главно поради нередовно призоваване и неявяване на някои свидетели. Насроченото за 19 април 1995 г. заседание е отложено поради заболяване на председателя на състава. Следващото съдебно заседание, насрочено за 8 юни 1995г., е отложено поради заболяване на един от съдебните заседатели. Съдебното заседание, насрочено за 21 септември 1995г., е отложено вследствие заболяване на адвокат на един от подсъдимите. Следващото съдебно заседание, насрочено за 12 януари 1996 г., е отложено поради заболяване на двамата съдебни заседатели. След като става ясно, че здравословното състояние на съдебните заседатели ще бъде пречка за участието им в процеса, на 19 февруари 1996г. Пловдивски Окръжен съд

започва разглеждане на делото отначало с участието на двама нови съдебни заседатели. Новият състав на съда провежда съдебно заседание на 26 и 27 март. То е отложено поради пропуск от страна на съдебната администрация да призове част от свидетелите, както и поради искания на страните за представяне на допълнителни доказателства. Съдът насрочва следващото съдебно заседание за 7 и 8 май 1996г.

На 7-8 май 1996 г. е изслушана съдебно-счетоводна експертиза, след което делото е отложено за събиране на допълнителни доказателства.

Заседанието, насрочено за 16 и 17 септември 1996 г., е отложено за 29 и 30 октомври 1996 г. поради това, че един от съдебните заседатели бил със счупен крак и това препятствало участието му в процеса.

На 29 октомври 1996 г. страните в наказателния процес, включително жалбоподателят, който по това време провежда гладна стачка, се явяват пред Пловдивски Окръжен съд. Адвокатите искат отлагане на заседанието, предвид здравословното състояние на П.И., отсъствието на свидетели, както и на един от адвокатите. Съдът изслушва медицински експерти, назначени да преценят способността на жалбоподателя да участва в процеса. По тяхно мнение е необходимо той да бъде подложен на пълни изследвания в болнично заведение. На 30 октомври 1996г. Съдът нарежда временно настаняване на жалбоподателя в болница и отлага заседанието. Страните се разминават в твърденията си за причините за отлагане на това заседание. Жалбоподателят подчертава, че отсъствието на няколко свидетели е било решаващо, докато Правителството счита, че единствена причина е била здравословното състояние на Илийков, тъй като медицинските експерти дали заключение, че той не е в състояние да участва пълноценно в процеса.

Заседанието по делото е подновено на 19 декември 1996 г. Изслушани са показанията на един свидетел. Тъй като другите свидетели не се явяват, Съдът уважава молбата на прокурора и защитата за поредно отлагане.

Последното съдебно заседание пред Пловдивски окръжен съд е проведено на 28-31 януари 1997 г. Съдът изслушва свидетелски показания и пренията на страните.

На 31 януари 1997 г. Окръжният съд признава жалбоподателя за виновен по повдигнатото обвинение и го осъжда на тринадесет години лишаване от свобода. Съдът отлага произнасянето на мотивите към присъдата си. Те са изготвени на неизвестна дата, близо три месеца след произнасянето на присъдата.

На 10 февруари 1997 г. жалбоподателят обжалва присъдата пред ВКС. ВКС насрочва заседание по делото за 26 септември 1997 г. На тази дата прокурорът от Върховна касационна прокуратура заявява, че се познава с един от обвиняемите и си прави самоотвод. По тази причина делото е отложено.

Второто заседание по делото пред ВКС се провежда на 23 януари 1998 г. С решение от 18 март 1998 г. Върховният касационен съд остава в сила присъдата.

На 24 март 1998г. един от подсъдимите подава молба за преглед по реда на надзора. Петчленен състав на ВКС провежда заседание на 10 юни 1998г. На него жалбоподателят се явява без защитник. Той изразява желание да се присъедини към молбата за преглед, което все още било възможно, тъй като законоустановеният срок не бил изтекъл. Съдът отлага заседанието, за да даде възможност на жалбоподателя да ангажира защитник.

Жалбоподателят подава молба за преглед по реда на надзора на 22 юни 1998г.

Следващото заседание е проведено на 9 декември 1998г. Делото е обявено за решаване.

С решение от 22 март 1999г. ВКС оставя молбата на подсъдимите за преглед по ред на надзора без уважение.

#### **Б. Задържането под стража на жалбоподателя.**

На 4 октомври 1993г., в деня на арестуването му, жалбоподателят е изправен пред следовател, който постановява задържането му под стража. На същата дата задържането е потвърдено от прокурор.

На 14 октомври 1993г., когато наказателният процес е на фаза предварително производство, жалбоподателят подава пред ПОС молба за промяна мярката за неотклонение "задържане под стража". Съдът разглежда молбата в закрито съдебно заседание, на базата на материалите, събрани по време на разследването, аргументите на

жалбоподателя и становището на Прокуратурата, което не е изпратено на жалбоподателя. С определение от 3 ноември 1993г. Съдът оставя жалбата без уважение. След приключване на предварителното производство и изпращането на делото в съда, през април 1994г., жалбоподателят подава до Пловдивски Окръжен съд седем молби за промяна на мярката за неотклонение. Срещу някои от определенията на Окръжния съд, произнесени по тези молби, жалбоподателят е подавал жалби пред

Върховния съд.

Първата от тези седем молби е подадена на 3 октомври 1994г. и е отхвърлена от Окръжния съд на 6 октомври 1994г. Друга молба, подадена на неупомената дата, е оставена без уважение от Окръжния съд на 30 ноември 1994г. Отказът на Окръжния съд да освободи жалбоподателя под гаранция, е потвърден от Върховния съд на 21 февруари 1995г. В определението си от 21 февруари 1995г. Върховният съд подчертава, че съгласно чл.153, ал.1 и 2 от НПК, се постановява задължително задържане под стража по отношение на всеки, който е обвинен в извършване на престъпление, за което е предвидено наказание десет или повече години лишаване от свобода. Изключение може да се допусне само, когато не съществува съмнение, че лицето би могло да се укрие или да извърши други престъпления. Съгласно практиката на Върховния съд такава опасност се изключва главно в случаи на тежко заболяване на обвиняемия или при пределна старост. Тъй като жалбоподателят е обвинен в извършване на престъпление, наказуемо с повече от десет години лишаване от свобода и не са открити обстоятелства, които да изключват опасността от укриването му или извършването на други престъпления, не е имало основания за освобождаването му под гаранция. Върховният съд отказва да обсъди твърденията на жалбоподателя, че доказателствата срещу него са недостатъчни. Съдът констатира, че няма правомощието да обсъжда този въпрос в процедурата по разглеждане на молба за изменение на мярката за неотклонение. Задължението му е само да прецени дали условията за задържане под стража по чл.152 от НПК са изпълнени.

Жалбоподателят отново иска освобождаване под гаранция на 11 юли 1995г. Тази молба е отхвърлена от Окръжния съд на 21 септември 1995г. Отказът на Окръжния съд е потвърден от Върховния съд в закрито заседание на 6 ноември 1995г., след получаване на становище на Прокуратурата, което не е комуникирано на жалбоподателя. Върховният съд подчертава, че единствената възможност е жалбоподателят да бъде задържан, след като отсъстват доказателства, установяващи без всякакво съмнение, че не съществува опасност той да се укрие, да извърши друго престъпление или да попречи на разследването.

Следваща молба за освобождаване под гаранция е подадена на 15 януари 1996г. Тя е отхвърлена от Окръжния съд на 20 февруари 1996г. поради липса на промяна на обстоятелствата. По време на съдебното заседание от 27 март 1996г. пред Окръжния съд, жалбоподателят отправя нова молба за освобождаване, която е отхвърлена същия ден. Съдът подчертава, че няма изменение на обстоятелствата и че законът не предвижда максимален срок на задържането под стража.

На 1 април 1996г. адвокатът на П.И. подава жалба до ВС срещу отказа на ОС да отмени мярката за неотклонение. Три дни по-късно, на 4 април 1996г., жалбоподателят подава и своя жалба. Основанията, визирани в жалбите са, че всички доказателства по делото вече са събрани и затова не съществува опасност жалбоподателят да предотврати разкриването на обективната истина. Не съществувала и опасност жалбоподателят да се укрие, тъй като той е пребивавал в чужбина по време на разследването и доброволно се е завърнал. Той никога не е бил осъждан, има семейство и постоянен адрес.

Жалбоподателят, освен това подчертава, че продължителността на задържането му под стажа противоречи на Конвенцията.

На 22 май 1996г. прокурор от Главна прокуратура представя писмено становище по жалбите до ВС, с което иска те да бъдат оставени без уважение. Това становище не е изпратено на жалбоподателя. На 28 май 1996г. ВС оставя жалбите без уважение. Той констатира, че съгласно чл. 152, ал. 1 от НПК, задържането под стража на жалбоподателя е оправдано и случаят не попада под хипотезата на чл.152, ал.2. Освен това, Съдът счита, че доказаността на обвинението и продължителността на наказателното производство са

ирелевантни.

На 15 октомври 1996г. жалбоподателят подава следваща молба за освобождаване под гаранция. По същото време той провежда гладна стачка, започнала на 23 септември 1996г., с която протестира срещу продължаващото му задържането под стража. Председателстващият съдебния състав разпорежда на 23 октомври 1996г., че Съдът няма възможност да разгледа молбата, тъй като един от съдебните заседатели е болен. В съдебно заседание от 29 и 30 октомври 1996г. жалбоподателят подновява молбата си. Окръжният съд изслушва медицински експерти, които са прегледали П.И. и отхвърля молбата.

На 6 ноември 1996г., адвокатите на жалбоподателя подават жалба до ВС срещу определението на ОС от 30 октомври 1996г. На 19 ноември 1996г. жалбата е изпратена във Върховния съд. На 15 ноември 1996г. прокурор от Главна прокуратура представя пред ВС писмено становище, според което същата следва да бъде оставена без уважение. То не е изпратено на жалбоподателя.

На 4 декември 1996г. Върховният съд, в закрито заседание, отхвърля жалбата. Съдът подчертава, че опасността от укриване, извършване на друго престъпление или осуетяване разкриването на обективната истина се презюмира от тежестта на повдигнатото обвинение. Здравословните проблеми на жалбоподателя, които могат да бъдат наблюдавани и в мястото на задържането и продължителността на предварителното задържане, освен неизбежните негативни последици, не се отразяват върху това становище. По-нататък Съдът заключава, че оплакванията на жалбоподателя по Конвенцията са неоснователни. В частност, жалбоподателят погрешно твърдял, че разпоредбите на НПК са в противоречие с Конвенцията.

На 31 януари 1997г. жалбоподателят е признат за виновен и осъден да изтърпи наказание лишаване от свобода (вж. Параграф 33 по-горе).

## **ПРАВOTO**

### **I. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ.5 § 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА.**

**Г-н П.И. твърди, че е бил задържан под стража за "неразумно" продължителен период от време. Той се позовава на чл. 5 §3 от Конвенцията, който предвижда следното:**

*"Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1 (с) на този член, трябва своевременно да бъде изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда."*

#### **A. Аргументи представени пред Съда.**

##### **Жалбоподателят.**

Жалбоподателят счита, че решенията по отношение на задържането му под стража са базирани изключително на тежестта на повдигнатите срещу него обвинения. Според приложимото национално право и практиката на Върховния съд, опасността от укриване и извършване на други престъпления т.е. нуждата от налагане на мярката за неотклонение задържане под стража се презюмират по отношение на всеки, който е обвинен в извършване на престъпление, за което е предвидено наказание лишаване от свобода с определена продължителност /повече от пет години/.

От друга страна, в нарушение на основни принципи на наказателното право, националното право и съдебната практика прехвърлят доказателствената тежест върху обвиняемия, който следва да доказва, че не съществува опасност да се укрие или да извърши други престъпления. По тази причина съдебните власти са се ограничили в определенията си да преповтарят, че жалбоподателят не е доказал, че такава опасност не съществува, пренебрегвайки конкретни относими факти като постоянния му адрес, семейното му

положение и чистото съдебно минало. Затова според жалбоподателя, задържането под стража не било базирано на "достатъчни и релевантни основания".

По отношение на забавянето на процеса, жалбоподателят подчертава, че интервалите между съдебните заседания, времето, използвано за "придвижването" на делото от един съд в друг, многократното нередовно призоваване на свидетелите, почивката на съда по време на летните ваканции и фактът, че не са привлечени запасни съдебни заседатели, обуславят прекомерната продължителност на задържането му под стажа.

Жалбоподателят анализира причините за отлаганията на съдебните заседания и прави заключение, че компетентните власти са отговорни за по-голямата част от тях. Той оспорва твърдението на Правителството, че е допринесъл за отлаганията чрез исканията си за събиране на допълнителни доказателства, както и чрез съгласието на адвокатите му за повечето отлагания. П.И. намира за противоречиви твърденията на Правителството по отношение сложността на делото. Твърдението, че делото не е било от такава сложност, че да бъде привлечен запасен съдебен заседател е несъвместимо със становището, че продължителността на процеса е оправдана поради сложността му.

### **Правителството.**

Правителството счита, че обвиненията срещу жалбоподателя са за тежко умишлено престъпление. В този случай чл.152 от НПК предвижда задължително налагане на мярка за неотклонение "задържане под стража". Освобождаване под гаранция е възможно единствено при изключителни обстоятелства, когато не съществува дори теоретична възможност от укриване, извършване на други престъпления или осуетяване разкриването на обективната истина. При отсъствието на конкретни доказателства за съществуването на тези изключителни обстоятелства, опасността от укриване или извършване на други престъпления се презюмира.

По отношение доказателствената тежест Правителството твърди, че прокурорските органи са длъжни да установят съществуването на основателни подозрения, че обвиняемият е извършил тежко престъпление, но жалбоподателят носи тежестта да докаже съществуването на изключителните обстоятелства, които биха позволили освобождаването му под гаранция.

В случая на жалбоподателя, определенията по отношение на задържането му са базирани на тежестта на обвинението и на анализ на доказателства, които той е представил в подкрепа на твърденията си, че няма да се укрие или да извърши други престъпления. Тези доказателства са преценени като неубедителни. По тази причина основанията за задържането на жалбоподателя са били относими и достатъчни.

По мнение на Правителството, факторите, които определят продължителността на задържането под стража на жалбоподателя се делят на две групи "обективни" и "субективни".

Най-важната обективна трудност произтича от сложността на процеса, илюстрирана от решението на Окръжният съд, което се състои от шестдесет страници, шест тома материали по предварителното производство както и от факта, че пред съда са призовани 33 свидетели.

Друг обективен фактор бил проблемът с призоваването на свидетелите. Пет съдебни заседания са отлагани по тази причина.

Правителството оспорва тезата, че властите би следвало да предвидят нуждата от привличането на запасни съдебни заседатели. Според него не би могло да се очаква, че дело с четирима подсъдими и 33 свидетели ще изисква продължително разглеждане и че ще бъде необходим запасен съдебен заседател.

По отношение на "субективните" фактори Правителство сочи поведението на жалбоподателя. Той е отговорен за забавянето на процеса, тъй като е правил множество искания за събиране на допълнителни доказателства, адвокатите му са били съгласни с някои от отлаганията на делото и той е провел гладна стачка, която е причинила едно от отлаганията. Окръжният съд е предприел всички възможни мерки в тази насока, включително налагането на глоби на свидетели, които не са се явявали на съдебни заседания и поискал съдействие от полицията за издирване и осигуряване на присъствието им.

## **Б. Преценката на Съда.**

Задържането под стража на жалбоподателя продължава от 4 октомври 1993г. до 31 януари 1997г. Следователно периодът, относим към оплакването по чл.5§3, е с продължителност три години, три месеца и двадесет и седем дни.

Съществуването на обосновано подозрение, че задържаното лице е извършило престъпление е условие *sine qua non* за законността на задържането, но след изтичане на определен период от време, то вече не е достатъчно. Тогава Съдът следва да установи дали другите основания, сочени от съдебните власти, оправдават неговото продължаване. Ако тези основания са "релевантни" и "достатъчни", Съдът следва да прецени дали компетентните национални власти са положили "специално усърдие" при воденето на процеса (*Labita v. Italy* [GC], no. 26772/95, §§ 152 and 153, ECHR 2000-IV).

Страните не спорят, че първоначалното задържане на жалбоподателя е базирано на обосновано подозрение, че е извършил престъпление. Съдът не намира основание за друго заключение.

По отношение на основанията за продължаване на задържането, съгласно националните закони и практика съществува презумпция, че задържането под стража е задължително, когато обвинението има определен "праг на строгост" (десет години лишаване от свобода, съгласно закона в сила до юни 1995г. и пет години лишаване от свобода след този момент). Строгостта на наказанието се явява единствен елемент, който съгласно доминиращата практика, обуславя риска от укриване или извършване на други престъпления. Съдът приема, че от гледна точка на тежестта на обвинението, властите биха могли оправдано да заключат, че такъв риск първоначално е съществувал. В този случай, Съдът следва да съблюдава факта, че тежестта на обвинението не може сама по себе си да служи за оправдаване на продължителността на задържането (вж. като скорошен пример, *Jecius v. Lithuania*, no. 34578/97, § 94, ECHR 2000-IX). Това е особено вярно в настоящия случай, когато според приложимото национално право и практика, квалификацията на деянието, а от там и предвиденото наказание, се определят от прокурорските власти, без съдебен контрол по въпроса дали доказателствата подкрепят едно разумно подозрение, че обвиняемият е извършил деяние, за което се предвижда наказание лишаване от свобода за съответния срок.

Единственото друго основание за продължаване срока на задържането под стража на жалбоподателя е констатацията на националните съдилища, че не са налице изключителните основания, оправдаващи освобождаването под гаранция.

Тази констатация не се базира на анализ на всички относими факти. Властите са преценили като неотнормирани аргументите на жалбоподателя, че никога не е осъждан, че има семейство и установен начин на живот, както и че след изтичането на известен период от време, вероятността от укриване или извършване на други престъпления е намаляла. Те стигат до това заключение, тъй като по силата на разпоредбата на чл.152 от НПК и практиката на ВС презумпцията, установена в този текст, е оборима само при наличието на изключителни обстоятелства, които изключват дори хипотетична възможност от укриване, извършване на други престъпления или осуетяване разкриването на обективната истина. Нещо повече, в тежест е на задържания е да докаже съществуването на тези изключителни обстоятелства, а недоказването им води до продължаване на задържането през целия процес.

Съдът подчертава, че продължаването на задържането може да бъде оправдано, само ако съществуват конкретни данни за действителен обществен интерес, който, въпреки презумпцията за невиновност, доминира над принципа за зачитане на личната свобода. Всяка система на задължително задържане под стража е сама по себе си несъвместима с чл.5§3 от Конвенцията (see the *Letellier v. France* judgment of 26 June 1991, Series A no. 207, §§ 35-53; the *Clooth v. Belgium* judgment of 12 December 1991, Series A no. 225, § 44; the *Muller v. France* judgment of 17 March 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-II, §§ 35-45; the above cited *Labita* judgment, §§ 152 and 162-165; and the above cited *Jecius v. Lithuania*, §§ 93 and 94).

Когато законът създава презумпция по отношение на факторите, относими към основанията за продължаване на задържането, наличието на конкретни факти

оправдаващи ограничаването на принципа за зачитане на личната свобода, трябва да бъде е убедително доказано (see the Contrada v. Italy judgment of 24 August 1998, Reports 1998-V, §§ 14, 16, 18, 23-30, 58-62).

Нещо повече, според Съда, задължение на властите е да докажат тези факти.

Прехвърлянето на доказателствената тежест върху задържания е равносилно на отстъпване от правилото на чл.5 от Конвенцията, според който задържането е изключение от правото на свобода и неприкосновеност, допустимо при изчерпателно изброени и стриктно дефинирани случаи.

Никакви други основания, които да оправдават продължителността на задържането не са били посочени от властите. Дори и да са съществували факти, които да оправдават продължаването на ограничаването на свободата на жалбоподателя, те не са споменати в решенията на съдилищата, вероятно в следствие на презумпцията и прехвърлянето на доказателствената тежест, произтичащи от чл. 152 от НПК. Не е задължение на Европейския съд да преценява такива факти и да заема мястото на националните власти, които са решавали въпросите по задържането на жалбоподателя. Тяхно задължение е било да преценят всички аргументи за и против задържането и да ги отразят в решенията си (вж. Цитираното по-горе решение Labita , § 152).

По настоящото дело, Съдът констатира, че чрез пропускане си да се произнесат по конкретни релевантни факти и прилагайки единствено законоустановената презумпция, базирана на тежестта на обвинението и прехвърляща върху обвиняемия тежестта да докаже, че не съществува дори хипотетична възможност от укриване, извършване на други престъпления или укриване на доказателства, властите са продължили времетраенето на задържането под стража на жалбоподателя на основания, които не биха могли да бъдат определени като достатъчни.

Поради това компетентните власти не могат да оправдаят задържането под стража на жалбоподателя, продължило три години, три месеца и двадесет и седем дни. При тези обстоятелства не е необходимо да се преценява дали наказателното производство е проведено с дължимото усърдие.

Следователно, налице е нарушение на чл.5 §3 от Конвенцията.

## II. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 5 §4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА.

**Жалбоподателят прави оплакване за нарушение на чл.5 §4 от Конвенцията, който предвижда следното:**

*"Всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай, че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице."*

### **А. Становища пред Съда.**

Жалбоподателят счита, че производството по разглеждането на неговите жалби срещу задържането под стража не е било състезателно, че съдилищата, в съответствие с приложимото право и практика, не са разглеждали всички аспекти, относими към законността на неговия арест и не са се произнасяли с необходимата бързина. Той препраща към доклада на Комисията по настоящото дело и към решението по делото Nikolova v. Bulgaria ([GC], no. 31195/96, ECHR 1999-II). По-нататък, той подчертава че българските съдилища системно са отказвали да разгледат въпросите относно съществуването на обосновано подозрение срещу задържания в процедурата *habeas corpus*, особено когато наказателният процес се е намирал на съдебна фаза. Съдиите са приемали, че това би съставлявало предварително вземане на отношение по съществото на делото.

Правителството твърди, че съдилищата са разглеждали всички аспекти, относими към законността на задържането. Въпросите, отнасящи се до доказателствата в подкрепа на обвиненията срещу жалбоподателя са въпроси по съществото на наказателния процес и като такива били ирелевантни при разглеждането на законосъобразността на ареста. Относно изискването за състезателно производство, според Правителството фактът, че

становищата на прокурора не са предоставяни на жалбоподателя не нарушава принципа за равенство на страните. Страните в процеса - прокурорът и задържаният - били равнопоставени, като всяка от тях е имала възможност да изрази становището си: жалбоподателят чрез неговата жалба, прокурорът чрез писменото си становище по нея.

## **Б. Становище на Съда.**

### **Обхват и характер на съдебния контрол за законност на задържането.**

Съдът напомня, че арестуваното или задържано лице има право да иска преглед на процедурните и материални условия, които са съществени за "законността" на ограничаването на свободата му. Това означава, че компетентният съд трябва да разгледа не само съответствието с процедурните изисквания, залегнали в националното право, но и обоснователността на подозренията, върху които се основава ареста, както и легитимността на целта, преследвана с него и последвалото задържане (see the *Brogan and Others v. the United Kingdom* judgment of 29 November 1988, Series A no. 145-B, pp. 34-35, § 65, and *Grauslys v. Lithuania*, no. 36743/97, §§ 51-55, 10 October 2000 непубликувано). Дори чл.5§4 от Конвенцията не задължава съдията, разглеждащ жалба срещу задържане под стража, да обсъди всеки аргумент, от становището на жалбоподателя, гаранциите на същия текст биха били лишени от същината си, ако съдията, позовавайки се на вътрешното право и съдебната практика, би приел за ирелевантни и би оставил без разглеждане конкретни факти, на които се позовава задържания, и които са в състояние да поставят под съмнение наличието на условията, определящи "законността" на лишаването му от свобода по смисъла на Конвенцията (вж. Решението по делото *Николова срещу България*, пар.61).

Съдът отбелязва, че по настоящето дело, както по делото "*Николова срещу България*", съдилищата, разглеждали жалбите срещу задържането под стража, са отказали да обсъдят аргументите относно съществуването на обосновано подозрение срещу него, както и представените доказателства в тази насока.

Съдиите са считали, че ако коментират тези въпроси, те биха визирали съществото на делото и впоследствие биха били предубедени. Този подход, подкрепен от практиката на Върховния съд и отчетен в становището на Правителството, е следван неизменно в разглеждания случай.

Съдът подчертава отново, че държавата-ответник е задължена да приеме съответни процедурни правила, за да осигури зачитането на всички права по Конвенцията, включително правото по чл.5§4 за съдебен контрол на всички аспекти на законността на ареста. Съществуват, илюстрирани от множество решения на Европейския съд по чл.6§1 от Конвенцията, варианти на процедурни разрешения, при които изискването за обективна безпристрастност да не бъде нарушено (вж. следните решения: *Sainte-Marie v. France* of 16 December 1992, Series A no. 253-A; *Saraiva de Carvalho v. Portugal* of 22 April 1994, Series A no. 286-B; *Fey v. Austria* of 24 February 1993 Series A no. 255-A; *Nortier v. the Netherlands* of 24 August 1993 Series A no. 267; *Padovani v. Italy* of 26 February 1993, Series A no. 257-B). Българският законодател е избрал в НПК да повери решаването на въпроса за мярката за неотклонение на жалбоподателя на същия съдебен състав, който разглежда наказателното дело по същество. Поради това фактът, че съдията е взел решение по отношение на задържането под стража не може да доведе сам по себе си до заключение, че той е предубеден. Обикновено въпросите, на които съдията следва да отговори, когато се произнася по задържането не са същите като тези, които се обсъждат в присъдата. Когато се произнася по мярка за неотклонение "задържане под стража" и други извънпроцесуални въпроси от този род, съдията обобщено оценява наличната информация, с цел да установи дали обвинението разполага с *prima facie* основания за подозренията си. Когато постановява присъда, той следва да прецени дали доказателствата, които са представени и дискутирани в съда са достатъчни да обосноват заключение за виновност. Обоснованото подозрение и формалните основания за виновност не могат да бъдат определяни като едно и също нещо. (вж. между многото решения, Решението *the Lutz v. Germany* judgment of 25 August 1987, Series A no. 123-A, pp. 25-26, § 62

Ето защо Съдът констатира, че грижата на властите да осигурят ефективна защита според

принципите за безпристрастност на съдебните органи не би могла да оправдае ограничението, наложено върху правото на жалбоподателя по чл.5§4 от Конвенцията за всеобхватен съдебен контрол върху законността на задържането му. Нещо повече, както по делото Николова, поради прехвърлянето на доказателствената тежест по чл.152 от НПК, съдилищата са пренебрегнали аргументите на жалбоподателя срещу твърдяната опасност от укриване, извършване на други престъпления и осуетяване разкриването на обективната истина, като са ги счели за ирелевантни. В заключение, националните съдилища не са осигурили съдебен контрол по отношение задържането под стража на жалбоподателя, в обхвата, изискуем от чл.5§4 от Конвенцията.

#### **Гаранции за състезателност на процедурата.**

Оплакванията на жалбоподателя по тази точка, се отнасят само до процедурите пред Върховния съд. Не се спори дали ПОС е осигурил адекватни гаранции за равнопоставен процес.

Съдът отбелязва факта, че ВС е разгледал жалбите на П.И. срещу задържането под стража в закрити заседания, след получаването на писмените становища на Прокуратурата, с които се иска оставяне на същите без уважение. Тези становища не са изпращани на жалбоподателя и той не е имал възможност да им отговори.

Съдът напомня, че чл.5§4 не задължава страните по Конвенцията да предвидят вториинстанционна производство по разглеждането на жалбите за изменение на мярката за неотклонение задържане под стража. Въпреки това, държава, която е създавала такава система, следва по принцип да осигури на задържания същите гаранции, които осигурява и при първата инстанция (see the Toth v. Austria judgment of 12 December 1991, Series A no. 224, p. 23, § 84).

Съдът, който разглежда жалба срещу задържане по стража, следва да предостави типичните гаранции на съдебната процедура. Производството трябва да е състезателно и да осигурява адекватно спазване на принципа за "равнопоставеност по отношение на процесуалните възможности, с които разполагат страните - прокурор и задържан" (вж. решенията по следните дела: Winterwerp v. the Netherlands of 24 October 1979, Series A no. 33, p. 24, § 60; Sanchez-Reisse v. Switzerland of 21 October 1986, Series A no. 107; Kampanis v. Greece of 13 July 1995, Series A no. 318-B; Nikolova, cited above, § 63; and Trzaska v. Poland, no. 25792/94, § 78, 11 July 2000, unreported).

По настоящото дело, е очевидно, че страните в процедурата пред Върховния съд не са били равнопоставени. Съгласно националното право и доминиращата практика - действащи все още - прокурорските органи имат привилегиата да представят аргументи пред съда, които не се изпращат на жалбоподателя. Следователно процедурите не са били състезателни.

Съдът заключава, че съдебният контрол върху задържането под стража на жалбоподателя не съответства на изискванията на чл.5§4 от Конвенцията по отношение на обхвата, а процедурите пред Върховния съд не дават гаранции за равнопоставеност на страните. Ето защо е налице нарушение на тази разпоредба.

С оглед това заключение, Съдът, не счита за необходимо да преценява дали оцененият като недостатъчен съдебен контрол е бил осъществен с необходимата бързина. (вж. Решението по делото Николова срещу България, пар.65)

#### **III. ПО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ.6 §1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА.**

**Жалбоподателят прави оплакване по тази разпоредба, твърдейки, че наказателният процес, воден срещу него, е продължил извън "разумния срок".**

**Чл. 6 §1 от Конвенцията предвижда следното:**

*"Всяко лице, при определянето на неговите граждански права и задължения, или при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок ..."*

Жалбоподателят счита, че са налице неправомерни по продължителност отлагания на процеса между октомври 1998 г. и март 1999 г.

Правителството препраща към аргументите си по отношение на продължителността на задържането на жалбоподателя и допълва, че молбата на жалбоподателя за преглед по

реда на надзора е причинила забавяне на процеса.

Съдът констатира факта, че наказателният процес срещу жалбоподателя продължава пет години и пет месеца и половина. Оставя без обсъждане въпроса дали периодът, който следва да се разглежда започва на 10 септември 1993 г., 4 октомври 1993 г. или на друга дата през 1993 г.

Съдът се съгласява с Правителството, че делото е сравнително сложно, касаещо няколко съизвършители, които чрез измама са получили връщане на акцизи, посредством митнически декларации с невярно съдържание. Това е установено на фазата на предварителното производство и е обсъждано по време на процеса пред първа, апелативна и касационна инстанция.

Съдът подчертава, че предварителното следствие е проведено с нужната бързина.

Приема аргументи на Правителството, че някои от забавянията не се дължат на властите и че други от отлаганията са били необходими за събиране на доказателства. Невявяването на свидетели, които били редовно призовани, представлявало допълнителна трудност.

Окръжният съд, в няколко случая, предприема специални мерки да избегне нови отлагания чрез налагането на глоби на свидетелите, които не се явявали без уважителни причини, както и изисква полицейска намеса за осигуряване на присъствието им.

Въпреки това, Съдът подчертава, че разглеждането на делото пред Окръжния съд е било съпроводено с множество отлагания.

Пловдивският Окръжен съд е бил отговорен за някои от отлаганията чрез пропуска си да обяви в откритите съдебни заседания датите на следващите заседания и в един от случаите - като е пропуснал да призове свидетел и поради грешка на деловодството.

Най-важното е, че са налице прекомерно продължителни интервали между заседанията през май и октомври 1994 г., ноември 1994 г. и 19 април 1995г. (датата, когато делото е следвало да продължи), както и между датите, фиксирани за други две последователни съдебни заседания - 21 септември 1995 г. и 12 януари 1996г. Само част от това време е ангажирано с подготовка на експертните заключения или други процедурни действия.

Ето защо, Съдът приема, че ПОС е бездействал в продължителни времеви интервали, без достатъчно основание. Вярно е, че след март 1996г. съдът е възприел по-активен подход. Към този момент обаче, вече са били натрупани неоправдани забавяния.

По-нататък, Съдът отбелязва, че здравословното състояние на председателя на състава и на съдебните заседатели причинява значителни забавяния. То е станало причина за отлаганията на заседанията, насрочени за 19 април 1995 г., 9 юни 1995 г. и 12 януари 1996 г. В резултат на това, времето между началото на процеса и януари 1996 г. - около една година и десет месеца е било изгубено.

Съдът не може да възприеме становището на Правителството, че тези забавяния са неизбежни. Назначаването на резервен съдебен заседател би предотвратило поне едно от отлаганията. Фактът, че националното законодателство, интерпретирано от Правителството, позволява назначаването само на един резервен съдия, не освобождава националните власти от ангажиментите им по Конвенцията. Върху тях тежи задължението да осигурят съблюдаването на правото по чл.6 §1 от Конвенцията чрез законодателни и други способности.

В етапа на второинстанционното производство седем месеца са изминали от подаването на жалбата срещу присъдата през февруари 1997 г. до насрочването на заседание за септември 1997 г. Друго забавяне, причинено от отлагането на делото от януари 1998 г., се дължи на прокурора, който не си е направил отвод преди започване на заседанието, за да може да се привлече друг прокурор да встъпи в процеса.

Жалбоподателят е отговорен за отлагането от 10 юни 1998 г. пред Касационния съд.

Следващото заседание обаче е насрочено чак след шест месеца (декември 1998 г.), без посочване на причините поради които не е било възможно фиксирането на по-ранна дата.

Изхождайки от критериите, залегнали в практиката на Европейския съд по отношение на горните констатации, Съдът намира, че наказателното дело срещу жалбоподателя не е било разгледано в "разумен срок", по смисъла на чл.6 §1 от Конвенцията.

Следователно, налице е нарушение на тази разпоредба.

#### IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА.

#### **Чл. 41 от Конвенцията предвижда следното:**

"Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна."

#### **А. Вреди.**

Жалбоподателят претендира 142 999 френски франка, съставляващи обезщетение за неимуществени вреди.

По мнение на Правителството, констатирането на нарушение на Конвенцията би било достатъчна компенсация с оглед на това, че жалбоподателят е допринесъл за забавянето на процеса.

Алтернативно, според Правителството, исканата от жалбоподателя сума е прекомерна и обезщетение от 5 550 френски франка би било достатъчно. Освен това Съдът следва да вземе предвид икономическата ситуация в България и да използва размера на минималната работна заплата във всяка страна като база за изчисляване на обезщетението. Всеки друг подход би насърчил злоупотребата с процедурите в Страсбург и би дал основание за формиране на негативно обществено мнение срещу Съда.

Правителството подчертава, че реформата в НПК от 1 януари 2000г. го е привела в съответствие с Конвенцията.

Жалбоподателят възразява срещу обстоятелствените обяснения на Правителството за икономическата ситуация в България, както и срещу твърдяната опасност от злоупотреба със страсбургската система. Той критикува Правителството за това, че прави твърде малко за подобряването на националното законодателство и практика и твърди, че властите трябва да работят в насока за защита на човешките права в страната, а не да търсят само възможности за минимизиране на обезщетенията, позовавайки се на "икономическата ситуация".

По-нататък жалбоподателят не се съгласява с предложения от Правителството икономически критерий при определяне на обезщетението и предлага друг подход. Той цитира скорошно изменение на Наказателния кодекс, с което наказанията за обида и клеветата, нанесени на длъжностно лице, са увеличени на 15 000 нови български лева (50 588 ФФ). Ценностите, които се защитават, чрез въздигането на клеветата в престъпление, са честта и достойнството на човека. Засягането на същите ценности е в основата на претендираните морални вреди. След като законодателят е счел, че обида и клеветата, нанесени на длъжностно лице се оценяват на 50 000ФФ, независимо от икономическата обстановка в страната, посегателството върху правото на свобода на жалбоподателя, като основно човешко право, следва да бъде оценено и възмездено пропорционално на цената, която Държавата определя за честта и достойнството на длъжностните си лица.

Отпращайки към практиката си (вж. the Lukanov v. Bulgaria judgment of 10 March 1997, Reports 1997-II, § 56; the Assenov and Others v. Bulgaria judgment of 28 October 1998; Reports 1998-VIII, §§ 176-178; Nikolova v. Bulgaria [GC], no. 31195/96, § 79, ECHR 1999-II; Jecius v. Lithuania, loc. cit., § 109; Punzelt v. the Czech Republic, no. 31315/96, 25 April 2000, unreported; Grauslys v. Lithuania, loc. cit.; Musial v. Poland, 24557/94, ECHR 1999-II; Sabeur Ben Ali v. Malta, no. 35892/97; and Varbanov v. Bulgaria, no. 31365/98, § 67, ECHR 2000-X), и прилагайки еднакви критерии, Съдът присъжда сумата от 6 000 български лева за неимуществените вреди по отношение на нарушенията на Конвенцията, констатирани по настоящото дело.

#### **Б.Разноски.**

Жалбоподателят претендира 8 735 щатски долара за 215 часа работа по делото пред Комисията и Съда и 1 229.50 щатски долара по отношение на разноски за превод, пътуване, пощенски разходи. Общата претендирана сума се равнява на 21 600 български лева.

Правителството счита, че адвокатът на жалбоподателя е действал в нарушение на етичните и законови изисквания, като е натоварил клиента си с такса между 40-50 щд за час, а съгласно Законът за адвокатурата, адвокатът би трябвало да притежава високи нравствени качества и да предоставя безплатна правна помощ на тези, които се нуждаят от нея. Още повече, никакви разноски не би следвало да се присъждат при отсъствието на

доказателства, че жалбоподателят не само се е съгласил да заплати този хонорар на адвоката си, но и действително го е сторил.

На базата на горното, Правителството счита, че адвокатът на жалбоподателя умишлено злоупотребява с процедурата пред Съда с оглед на личното си облагодетелствуване.

Адвокатът на жалбоподателя протестира срещу личните нападки, съдържащи се в становището на Правителството. Той защитава като разумни хонорарите си и препраща към разностите, присъдени по делото Николова, което по негово мнение, е било с по-малка сложност.

Съдът отбелязва, че с оглед на обстоятелството, че някои от оплакванията на жалбоподателя пред Комисията са били обявени за недопустими, следва да се направи съответна редукция на претендираните разноски.

Отхвърля обвиненията на Правителството относно твърдяното неетично поведение на адвоката на жалбоподателя.

Отнасяйки се до практиката си и преценявайки по справедливост, Съдът присъжда сумата 10 000 български лева за разностите, извършени пред Комисията и Съда.

#### **В. Лихва за забава.**

Според информацията, с която Съдът разполага, размерът на законната лихва в България, към датата на постановяване на настоящото решение, е 14.5% годишно.

#### **ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ:**

1. Приема единодушно, че е налице нарушение на чл.5 §3 от Конвенцията.

2. Приема единодушно, че е налице нарушение на чл.5 §4 от Конвенцията.

3. Приема с шест на един гласа, че е налице нарушение на чл.6 §1 от Конвенцията.

4. Приема единодушно, че:

(а) Държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателя, в срок от три месеца, следните суми:

(и) 6 000 български лева за неимуществени вреди;

(ии) 10 000 български лева за разноски.

(б) три месеца след постановяването на горното решение, започва да тече годишна лихва в размер на 14.5 %.

Единодушно отхвърля останалата част от претенциите на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

---

**Решението е изготвено на Английски и Френски език и е обявено на 26 юли 2001 г., съгласно Правило 77 §§ 2 и 3 от Правилата на Съда.**